

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

SIYASI AKTORUN İMİCİNİN FORMALAŞDIRILMASI PROBLEMİ: NƏZƏRİ VƏ METODOLOJİ ASPEKTLƏR

İxtisas: 5908.01 – Siyasi nəzəriyyə

Elm sahəsi: Siyasi elmlər

İddiaçı: **Esmira Qasım qızı Niftili**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKI – 2022

Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Politologiya və siyasi idarəetmə” kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbərlər: siyasi elmlər doktoru, dosent
Sevil İmamverdi qızı Məmmədova

psixologiya elmləri doktoru, professor
Gülnarə Kazım qızı Qurbanova

Rəsmi opponetlər: siyasi elmlər doktoru, professor
Aqiyə Həbib qızı Naxçıvanlı

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Eldar İkrəm oğlu Aslanov

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Cahangir Xanoğlu oğlu Cahangirli

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.30 Dissertasiya Şurası

Dissertasiya şurasının sədri: AMEA-nın həqiqi üzvü,
biologiya elmləri doktoru, akademik
_____ **Urxan Kazım oğlu Ələkbərov**

Dissertasiya şurasının elmi katibi: siyasi elmlər doktoru, professor əvəzi
_____ **Ziyafət Ziya qızı Həbibova**

Elmi seminarın sədri: fəlsəfə elmləri doktoru, professor
_____ **Əlikram Zakir oğlu Abdullayev**

DİSSERTASIYANIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Hakimiyyətin gerçəkləşdirilməsi, bu prosədə vacib rol oynayan siyasi aktorun imici, onun formalaşdırılması və aktuallaşdırılması siyasi elmin mühüm problemlərindən biri olaraq qalır. Qlobal dünyanın informasiya bolluğu şəraitində bütün sferalarda olduğu kimi, siyasətdə də subyekt və obyektin qarşılıqlı münasibətlərində dinamik dəyişikliklər müşahidə edilir, imic və onun formalaşdırılması problemi getdikcə daha böyük əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır.

Kütlələrlə kommunikasiyanın əsasını getdikcə daha çox KİV-də yaradılmış və yayılan siyasətçi imici təşkil edir. Həmçinin, qlobal səviyyədə müşahidə edilən başqa bir tendensiya hər yerdə olduğu kimi, siyasətdə də fərdiləşmənin güclənməsi, siyasi aktorların şəxsiyyətinə olan marağın artmasıdır ki, bu da siyasi imicin aktuallığını artırır. Dahi şəxsiyyətlər, ölkəsi və xalqı üçün mürəkkəb siyasi şəraitdə məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə optimal dövlətçilik modelini yaradır. Bu baxımdan fitri istedadla malik olan və böyük nüfuzu ilə dünyada tanınmış müdrik siyasətçi, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi imicinin siyasətçilər və tədqiqatçılar üçün hər zaman xüsusi maraq kəsb etdiyini göstərmək lazımdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin Dünya azərbaycanlılarının I qurultayında söylədiyi *“Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam”* devizi¹ onun hər zaman Azərbaycan xalqının mənafeyini düşündüyünü ifadə edir.

Beləliklə, siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması probleminin aktuallığını və dissertasiya tədqiqatının əhəmiyyətini ümumiləşdirmiş olsaq, aşağıdakı məqamları qeyd edə bilərik:

- müasir siyasi proseslər siyasi aktora getdikcə daha çox tələblər qoyur və demokratik institutlar inkişaf etdikcə, cəmiyyətin siyasi mədəniyyət səviyyəsi artdıqca siyasi proseslərdə siyasətçilərin imicinin daha vacib rol oynaması

¹ Əliyev, H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: [46 cildə] / H.Əliyev. – Bakı: Azərneşr, – c. 3. – 2013. – s. 45.

siyasi imicin xüsusiyyətləri və formalaşmasının öyrənilməsini zəruri edir;

- siyasi imicin formalaşdırılması texnologiya və mexanizmlərinin geniş yayılmasının müasir siyasi proseslərin reallıqlarından biri olması və heç bir dövlətin bu prosedən kənar qala bilməməsi;
- siyasi liderin fəaliyyətinin KİV-də işıqlandırılmasının onun siyasi məkanda mövcudluğunun ən vacib elementi kimi çıxış etməsi;
- müasir siyasi sferada vizuallıq və virtuallıq elementləri sayəsində siyasi imic amillərinin güclənməsi;
- müasir dövr siyasəti üçün fərdiləşmə meyilləri xarakterik olduğu üçün müstəqil Azərbaycanın dünyada məhz onun liderlərinin adları ilə əlaqələndirilməsi tamamilə təbii. Bu baxımdan Ümummillə lider Heydər Əliyevin, onun layiqli siyasi varisi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident, Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın siyasi imiclərinin xarakterik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi Azərbaycan siyasi elmi qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biridir.

Praktiki olaraq, keçən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərinə qədər elmi-nəzəri tədqiqat obyektini kimi siyasi imicin formalaşdırılması problemi yalnız Qərbi Avropa və ABŞ alimləri tərəfindən həyata keçirilən siyasi layihələrin ictimaiyyətlə əlaqələri çərçivəsində tədqiq edilmişdir. Müasir Qərb siyasi elmində siyasi imicin formalaşdırılması problemləri əsasən siyasi marketing və elektoral proseslər çərçivəsində tədqiq edilir, siyasi imic probleminə dair praqmatik və utilitar mövqə nümayiş etdirilir.²

Qərb alimlərinin siyasi imicin tədqiqində nəzərəçarpan xüsusi istiqamət gender araşdırmalarından ibarətdir. Belə ki, D.Kampus, L.Davidson-Şmiş, İ.M.Latu və D.Roudun əsərlərində siyasətçi qadın obrazlarının təhlili, cəmiyyətin kişi və qadın siyasi liderlərə qarşı ayrı-ayrı ölkələrdə müşahidə edilən fərqli gözləntilərin müqayisəli təhlili verilir.³ E.Noel-Noyman “sükut spirali” nəzəriyyəsinin köməyi

² Bruce, B. Images of power: How the image makers shape our leaders / B.Bruce. – London: Kogan Page, – 1992. – 192 p.

³ Campus, D. Women political leaders and the media / D.Campus. – New York: Palgrave Macmillan, – 2013. – 147 p. Davidson-Schmich, L.K. Gender,

siyasi imicin uğurunu seçicilərin siyasi konformizmi ilə əlaqələndirmişdir⁴. R.Xarrisin “Kütləvi kommunikasiyaların psixologiyası” adlı kitabı KİV-in: televiziya, radio, qəzet, jurnal və digər elektron və çap materiallarının insanların siyasəti dərk etməsinə göstərdiyi təsirdən bəhs edir⁵.

Dissertasiya işində R.Sobhaninin nüfuzlu “The Washington Times” qəzetində Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın siyasi fəaliyyətinə həsr edilmiş məqalələri təhlil edilmişdir. 2017-ci ildə çap edilmiş məqalədə Mehriban Əliyevanın Birinci vitse-prezident vəzifəsinə təyin edilməsinin Azərbaycanın imicinə müsbət təsir edəcəyi bildirilir və bu, onun fəaliyyətinin üç istiqaməti ilə əsaslandırılır: 1) tolerant dini münasibət; 2) xeyriyyəçilik; 3) iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə⁶.

Rusiya alimləri arasında siyasi aktorun imicinin tədqiqini aşağıdakı istiqamətlərə bölmək olar: 1. Siyasi liderin fərdi imic nəzəriyyəsinin yaradılmasına, konseptual müddəaların irəli sürülməsinə həsr edilmiş elmi tədqiqatlar. 2. Elmi ədəbiyyatda daha geniş təmsil edilmiş bu istiqamət siyasi imic formalaşdırmağın tətbiqi problemlərinə həsr edilmişdir. Elektoral texnologiyalar, siyasi liderin imicinin formalaşdırılması və irəli çəkilməsi prosesində tətbiq olunan PR-kommunikasiya və reklamçılıq bu istiqamətin əsas tendensiyasını təşkil edir. 3. Psixoloji tədqiqat xarakterli elmi əsərlər. Siyasi imicologiyaya həsr edilmiş elmi əsərlərin böyük bir qismi məhz bu janrda yazılmışdır. Bu istiqamətin parlaq nümayəndələri arasında Y.B.Şestopal,

intersectionality, and the executive branch: The case of Angela Merkel // German Politics. – 2011. 20 (3), – p. 325-341. Latu, I.M. Successful female leaders empower women’s behavior in leadership tasks / Ioana M.Latu, Marianne Schmid Mast, Joris Lammers, Doris Bombaris [et al.] // Journal of Experimental Social Psychology, – 2013, № 49, – p. 444-448. Rhode, L.D. Women and leadership / L.D.Rhode. – Oxford University Press. – 2017. – 256 p.

⁴ Ноэль-Нойман, Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Э.Ноэль-Нойман. – Москва: Прогресс-Академия, – 1996. – 352 с.

⁵ Харрис, Р. Психология массовых коммуникаций / Р.Харрис. – Санкт-Петербург: Прайм – ЕВРОЗНАК, – 2003. – 448 с.

⁶ Sobhani, S.R. The 'kind lady' of Azerbaijan // The Washington Times. Daily newspaper. – 2017, March 6.

Q.Q.Poçepsov, A.A.Derkaç, K.S.Jukov və Y.V.Zazıkinanın adlarını çəkmək olar⁷.

Türkiyə tədqiqatçıları daha çox problemin praktik tərəfləri ilə maraqlanaraq, siyasi seçki kampaniyalarında seçicilərin davranışını şərtləndirən amilləri təhlil etməyi vacib hesab edirlər. Belə ki, S.Şahanın fikrincə, XX əsrin ortalarından etibarən siyasi sferadakı münasibətlər köklü dəyişikliyə məruz qaldı və siyasi imic seçicilərin davranışına əvvəlki dövrlərlə müqayisədə daha çox təsir etməyə başladı⁸. Z.Damlapınar və Ş.Balcının fikrincə, seçki kampaniyalarında seçicilərin davranışını şərtləndirən faktorlar arasında qrup təzyiği olaraq ailə və partiya mənsubiyyəti, iqtisadi şərait və siyasi imic kimi amillər mühüm rol oynayır⁹. Ş.Balcı, E.Kaya, B.Karadeniz və H.Abaylı bələdiyyə seçkilərində anket sorğusu keçirərək, seçicilər üçün siyasi imicin ən vacib elementini empirik yolla müəyyən etməyə müvəffəq olmuşdurlar¹⁰.

Azərbaycanda siyasi imicmeykerlik sahəsində hal-hazırda elmi-tədqiqat işləri aparılır, elmi məqalə və kitablar yazılır. Siyasi imicin müxtəlif aspektlərinə müraciət edən yerli tədqiqatçılar arasında R.Mehdiyev, A.Naxçıvanlı, N.Ələkbərova, E.Nəsirov, E.Axundova, Ş.Yagizarov, Ş.Həsənova, S.Hüseynov, Ü.Mehdiyeva və başqalarının adlarını çəkmək olar. Həmçinin, Azərbaycan siyasi elmində Ümummillə lider Heydər Əliyev, onun layiqli davamçısı İlham Əliyev

⁷ Шестопал, Е.Б. Политическая психология / Е.Б.Шестопал. – Москва: ИНФРА-М, – 2002. – 304 с. 162. Почепцов, Г.Г. Имиджелогия / Г.Г.Почепцов. – Москва: Рефл-бук, – 2006. – 766 с. 160. Политическая психология / А.А.Деркач, В.И.Жуков, Л.Г.Лаптева. – Москва: Академический Проект, – 2003. – 858 с. 131. Жуков, К.С. Азбука избирательной кампании / К.С.Жуков, А.Д.Карнышев. – Москва: ИМА-Пресс, – 2001. – 328 с. Зазыкина, Е.В. Политический PR: Символы / Е.В.Зазыкина. – Москва: ЮрИнфор-Пресс, – 2003. – 125 с.

⁸ Şahan, S. Siyasal liderlik imaj ve seçmen davranışları üzerine bir değerlendirme / S.Şahan. – Konya: Literatürkacademia, – 2020, – 192 s.

⁹ Damlapınar, Z. Seçmenin zihnindeki aday imajını belirleyen etkenler: 28 mart 2004 yerel seçimleri alan araştırması / Z.Damlapınar, Ş.Balcı // Journal of Selcuk Communication, – 2005. № 4 (1), – p. 58-79.

¹⁰ Balcı, Ş. Aday imajı oluşumunda etkili faktörler: “31 mart 2019 yerel seçimleri örneği” / Ş.Balcı, E.Kaya, B.Karadeniz, H.Abaylı // İletişim, kuram ve araştırma dergisi, – 2020. № 1 (50), – p. 1-27.

və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın siyasi portretlərinin təsvirinə həsr edilmiş bir sıra dəyərli elmi əsərlər mövcuddur.

R.Mehdiyev Azərbaycanın müasir dövlət rəhbərlərinin siyasi imicini ən çox təhlil edən yerli tədqiqatçılardan biridir. Belə ki, o, Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi irsinə¹¹ və prezident İlham Əliyevin siyasi imicinə dəfələrlə müraciət etmiş, onları azərbaycançılıq ideologiyası kontekstində təhlil etmişdir¹². A.Naxçıvanlının redaktorluğu ilə 2012-ci ildə Ulu öndər Heydər Əliyevin çoxşahəli fəaliyyətinə həsr edilmiş “Şəxsiyyətin qüdrəti” adlı kitabı işıq üzü gördü¹³. Burada Ümummilli lider Heydər Əliyev barədə ictimai xadimlərin, elm adamlarının, millət vəkillərinin və həmçinin, müəllifin özünün eyniadlı məqaləsi dərc edilmişdir. N.Ələkbərovanın “Siyasi imicmeykinq” adlı kitabında siyasi imic fenomeni hərtərəfli təhlil edilmiş, Qərbdə mövcud olan siyasi imicin formalaşdırılması və idarə edilməsi texnologiyaları diqqətə çatdırılmış, Azərbaycanın imici ətraflı şərh edilmişdir¹⁴. Ş.Həsənova öz məqaləsində SSRİ dövründən başlayaraq Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi imicini təhlil etmiş, onun dünyada Azərbaycan və azərbaycanlıların müsbət imicinin formalaşdırılmasında oynadığı müsbət rolunu analiz etmişdir¹⁵. E.Axundovanın imic tədqiqatları isə Prezident İlham Əliyevin siyasi obrazının təhlili ilə əlaqədar olmuşdur. Onun əsərində ayrı-ayrı siyasi hadisələrin fonunda prezidentin qərar qəbul etmə stili və siyasi imic xüsusiyyətləri özünəməxsus formada təqdim edilmişdir¹⁶. Azərbaycan tədqiqatçılarının tez-tez müraciət etdiyi mövzulardan biri Birinci vitse-

¹¹ Mehdiyev, R. Heydər Əliyevin siyasi portretinin cizgiləri [Elektron resurs]. 23 aprel, 2004. URL:

https://azertag.az/xeber/HEYDAR_ALIYEVIN_SIYASI_PORTRETININ_CIZGI_LARI-310656

¹² Mehdiyev, R. Yeni dünya nizamı və milli ideya / R.Mehdiyev. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2016, – 280 s.

¹³ Naxçıvanlı, A. Şəxsiyyətin qüdrəti / A.Naxçıvanlı. Bakı: – Yazıçı, – 2012.

¹⁴ Ələkbərova, N. Siyasi imicmeykinq / N.Ələkbərova. Bakı: – Elm və təhsil, – 2019, – 248 s.

¹⁵ Гасанова, Ш. PR в нашей жизни: Имя - ничто, имидж – все! [Электронный ресурс]. – 2010, 30 января. URL: <http://www.1news.az/news/pr-v-nashey-zhizni-imya---nichto-imidzh-vse>

¹⁶ Ахундова, Э. Алиев Ильхам. Портрет президента на фоне перемен / Э.Ахундова. – Москва: РОССПЕН, – 2016. – 333 с.

prezident Mehriban Əliyevanın siyasi imicinin təhlilidir. Məsələn, E.Nəsirov məqalələrinin birində onun siyasi fəaliyyətini analiz edərkən burada iki amilin xüsusilə böyük rol oynadığını qeyd etmişdir. Bunlardan birincisi genetica, digəri isə zəngin təcrübədir¹⁷.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektini siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması problemi və onun nəzəri-metodoloji aspektləri, predmetini isə siyasi aktorun imicinin xüsusiyyətləri, formalaşdırılması mexanizmləri və texnologiyaları təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın başlıca məqsədi siyasi imicin mahiyyətini və formalaşdırılması problemini nəzəri və metodoloji aspektlərdən təhlil edərək, siyasi aktorun imicinin kompleks politoloji təhlili modelini yaratmaq, rəşional imicin formalaşdırılması və aktuallaşdırılması texnologiyaları sistemini, onların Azərbaycanda tətbiqi xüsusiyyətlərini tədqiq etməkdən ibarətdir.

Qarşıya qoyulan tədqiqat məqsədlərinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyən edilmiş və yerinə yetirilmişdir:

- Siyasi aktorun imicinə nəzəri baxışların təkamülünü təfsir etmək;
- Siyasi imicin kompleks nəzəri-konseptual modelini təhlil etmək;
- Siyasi liderin imicinin təsnifatının politoloji analizini həyata keçirmək;
- Siyasi imic komponentlərini müəyyən edib araşdırmaq;
- Gender aspektinin fərdi imicin formalaşdırılmasında oynadığı rolu təyin etmək;
- Siyasi imic texnologiyalarının tətbiqi metodikasını şərh etmək;
- KİV və sosial şəbəkələrin siyasi imicin aktuallaşdırılmasında oynadığı rolu müəyyən etmək;
- Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi imic xüsusiyyətlərini işıqlandırmaq;
- XXI əsr siyasi lideri kimi İlham Əliyevin əlamətdar imic səciyyətlərini araşdırmaq;
- Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın fərdi imici və siyasətçi qadın obrazını təhlil etmək.

Tədqiqat metodları. Tədqiqatın nəzəri bazasını Ümummilli lider Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham

¹⁷ Nəsirov, E. Mehriban Əliyeva fenomeni: ləyaqət, intellekt və xeyirxahlığın vahid simfoniyası // Xalq qəzeti. – 2021, 27 avqust.

Əliyevin çıxış və nitqlərində irəli sürülmüş konseptual müddəalar, həmçinin görkəmli alimlərin bu sahədəki fundamental əsərləri, onlarda özünün ifadəsini tapmış nəzəri yanaşmalar və konsepsiyalar, elmi müddəalar təşkil edir.

Dissertasiyada tədqiq olunan problemə sistemli və kompleks yanaşma çərçivəsində analiz, sintez, induksiya, deduksiya, ümumiləşdirmə kimi ümumməntiqi metodlardan, sistemli təhlil, bixevioral və müqayisəli politoloji təhlil, həmçinin empirik materialın təhlilinə yönəlmiş sənədlərin təhlili, statistik təhlil, kontent-analiz və digər elmi araşdırma metodlarından istifadə olunmuşdur.

Sistemli yanaşmanın və sistemli təhlilin tətbiqi siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması problemini daxili və xarici prizmadan təhlil etməyə imkan vermişdir. Müqayisəli politoloji təhlil metodu vasitəsilə ayrı-ayrı ölkələrin həyata keçirdikləri siyasi imic formalaşdırma strategiya və taktikalari qarşılaşdırılmış və müxtəlif aspektlər üzrə ümumiləşdirmələr aparılmışdır. Tədqiqatın gedişində kişi və qadın siyasi liderlərinin imicləri təhlil edilərkən feminist paradiqma yanaşmasına müraciət edilmişdir.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar.

1. Siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması zərurəti siyasətdə demokratik tendensiyanın güclənməsi və KİV-in sürətli inkişafı sayəsində geniş miqyas almaqdadır.
2. Siyasi sferada siyasi imicin fərdiləşməsi tendensiyası getdikcə güclənməkdədir.
3. Siyasi imic siyasətdə nəcibləşdirici rol oynayaraq, formanın məzmunu şərtləndirdiyi unikal şəraiti yaradır.
4. Qadınların siyasi imicinin aktualaşdırılması ümumən cəmiyyətdə gender bərabərliyinin bərqərar olmasına müsbət təsir göstərir. Azərbaycanın xaricdə pozitiv obrazının formalaşmasında böyük xidmətləri olan Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva dünyada tanınmış siyasi fiqur olmaqla, Azərbaycanda gender bərabərliyinin bərqərar olmasına müsbət təsir göstərir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Dissertasiya işində:

- Azərbaycan siyasi elmində ilk dəfə olaraq siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması problemi xarici və yerli mənbələrin məlumatları ümumiləşdirilərək fənlərarası səviyyədə sistemləşdirilmişdir.

- Siyasi imicin funksiyaları təhlil edilərkən nəcibləşdirici funksiyanı daxil etmək təklif edilmişdir. Siyasi imicdə formanın məzmunu şərtləndirə biləcək nadir keyfiyyətdən bəhs edilmiş, zahiri dəyişikliyə məruz qalan siyasi aktorun daxilən inkişafı, mənəvi yüksəlişi ideyası irəli sürülmüşdür.
- Siyasi aktorun imicinin təsnifatı təhlil edilərkən, mövcud tipologiyaya “varis” obrazının daxil edilməsi təklif edilmiş, onun fərqləndirici xüsusiyyətləri və tarixi missiyası aydınlaşdırılmışdır.
- Ümummilli lider, dahi, parlaq şəxsiyyət Heydər Əliyevin və onun layiqli siyasi varisi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin siyasi portretləri siyasi aktorun imici komponentləri kontekstində təqdim edilmişdir.
- Birinci vitse-prezident, Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın siyasi imic xüsusiyyətləri sistemli təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiyada irəli sürülmüş müddəalar, nəzəri ideyalar, alınmış nəticələr Azərbaycan siyasi elmi üçün kifayət qədər yeni araşdırma sahəsi olan siyasi imicologiya çərçivəsində gələcək tədqiqatlar üçün zəmin ola bilər. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, tədqiqat materiallarından ali təhsil müəssisələrinin politologiya ixtisası üzrə bakalavr və magistr pillələrində mühazirə və seminar məşğələlərində, o cümlədən “Siyasi imicmeykin” və “İctimaiyyətlə əlaqələrin təşkili və idarə olunması” fənlərinin tədrisində, məruzə və dərslər vəsaitlərinin hazırlanmasında, eləcə də müvafiq praktik fəaliyyətdə istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın aprobeiasiyası və tətbiqi. Tədqiqatın nəticələri və əsas müddəaları respublika və beynəlxalq elmi-praktik konfranslarda məruzə olunmuş, tezis və məqalə şəklində çap edilmişdir. Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Politologiya və siyasi idarəetmə” və “Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedralarının birgə iclaslarında keçirilmiş ilkin müzakirə və elmi seminarda aprobeiasiyadan keçmişdir.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilat. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası.

Dissertasiyanın ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, üç fəsil, on paraqraf, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

Giriş – 21528, I Fəsil – 81125, II Fəsil – 120687, III Fəsil – 71773, Nəticə – 14205, ümumi həcm – 336167 işarədən ibarətdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işinin **Giriş** hissəsində tədqiqat mövzusunun aktuallığı əsaslandırılır, problemin işlənmə dərəcəsi təhlil edilir, tədqiqatın obyektı, predmeti, məqsəd və vəzifələri haqqında geniş məlumat verilir, nəzəri-metodoloji əsasları, elmi yeniliyi, müdafiəyə çıxarılan müddəalar, işin nəzəri və praktiki əhəmiyyəti göstərilir.

Dissertasiyanın **“Siyasi aktorun imicinin təfsiri və formalaşdırılmasına nəzəri-konseptual yanaşmalar”** adlı birinci fəslı üç paragrafdan ibarətdir. Bu fəslin **“Siyasi aktorun imicinin mahiyyəti və formalaşmasına nəzəri baxışların təkamülü”** adlı birinci paragrafında ədəbiyyatın təhlili və tədqiqatın gedişindən alınan nəticələrin ümumiləşdirilməsi əsasında göstərilir ki, siyasi imic tarixən mövcud olmuşdur, lakin siyasi aktorlar ondan xüsusi təsir vasitəsi kimi XX əsrdə məqsədyönlü şəkildə istifadə etməyə başladılar və bəzi hallarda seçkilərdə mübarizənin imiclərin rəqabəti formasında baş verdiyini söyləyə bilərik. Bu fəsilə siyasi aktorun imici anlayışı siyasi obraz və stereotip anlayışları ilə müqayisəli təhlil edilir, siyasi imicin kortəbii və mütəşəkkil növləri ayrd edilir və dissertasiya işinin məhz imicin mütəşəkkil, formalaşdırılmış növünə həsr edilməsi qeyd edilir.

Həmçinin, burada diqqətçəkən vacib məqamlardan biri siyasi aktorun imicinin formalaşdırılmasının etikasıdır. Belə ki, ilk realistik politoloji əsər hesab olunan N.Makiavellinin **“Hökmdar”** əsərində **“məqsəd vasitəyə haqq qazandırır”** prinsipi irəli sürülmüş və etika siyasi məqsədlər naminə qurban verilmişdir. Həmçinin, XX əsrdə ən uğurlu imic yaradıcılarından birinin məhz totalitar dövlətlərin olması xüsusi maraq doğurur. Böyük Britaniyanın Mühafizəkarlar partiyasının kommunikasiyalar üzrə keçmiş direktoru B.Bryus qeyd edirdi: **“Əlbəttə ki, mədəni cəmiyyətdə Gebbelsi birinci imicmeyker kimi xatırlatmaq çox da yaxşı hal deyil”**¹⁸. Lakin burada siyasi imicelogiyanın əsas postulatını qeyd etmək xüsusilə vacibdir: **“Siyasi**

¹⁸ Bruce, B. Images of power: How the image makers shape our leaders / B.Bruce. – London: Kogan Page, – 1992. – p. 24.

imicin formalaşdırılması siyasi prosesin əvəzləyicisi deyil, ona əlavədir”¹⁹.

Siyasi imic texnologiyalarının ən fəal inkişaf etdirildiyi və istifadə olunduğu ölkə müasir demokratiyanın beşiyi sayılan ABŞ-dır. Seçici səsləri uğrunda qızğın mübarizənin getdiyi şəraitdə siyasi texnoloqlar və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə mütəxəssislər hər bir seçkidən sonra öz təcrübi və nəzəri biliklərini zənginləşdirirlər.

İnsanlar çox vaxt informasiya və zaman defisiti şəraitində qərar qəbul edirlər. Bəzən sadəcə düşünmək istəmədikləri üçün mürəkkəb, dərin və hərtərəfli portret yaratmaq əvəzinə insanın və ya başqa bir obyektin imicinə istinad edirlər. Siyasi imic formalaşdırarkən insan psixikasının məhz bu xüsusiyyəti nəzərə alınır. Siyasi aktorun imicinin formalaşdırılması problemi siyasətin spesifikasiyası – “yaxşı” siyasətçini “pis” siyasətçidən ayırmağa imkan verməyən informasiya bolluğu və onu emal etmək üçün zaman və səriştə çatışmazlığı ilə müəyyən edilir. Məhz bu amil müasir kommunikasiya texnologiyaları və informasiya təqdimetmənin müəyyən üsulları imicmeykerlərə siyasi aktor barədə lazımı ictimai fikir yaratmağa imkan verir. İnformasiya bolluğu şəraitində insanlar sadə, anlaşqlı imiclərə ehtiyac duyur, bu onlara dünyanı, müxtəlif predmetləri rahat qavramağa, özlərini təhlükəsizlikdə hiss etməyə imkan verir.

Sözgedən paragrafda əldə olunmuş nəticələr iddiaçının “Siyasi aktorun imicinin interpretasiyası” adlı məqaləsində çap olunmuşdur²⁰.

Birinci fəslin **“Siyasi imic xüsusiyyətlərinin kompleks təhlilinin nəzəri-konseptual modeli”** adlı ikinci paragrafında siyasi aktorun imicinin məqsədləri və onların yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan funksiyaları işığında siyasi imic üçün nəzəri-konseptual modeli təhlil edilmişdir. İlk növbədə, siyasi aktorun imicinin məqsədləri nəzərdən keçirilmişdir. Siyasi aktorun imici hədəf auditoriyasını cəlb etmək üçün yaradıldıqda pozitiv, əksinə, opponenti gözdən salmaq

¹⁹ Гринберг, Т.Э. Политические технологии: ПР и реклама / Т.Э.Гринберг. – Москва: Аспект Пресс, – 2012. – с. 78.

²⁰ Нифтили, Э.Г. Интерпретация имиджа политического актора // Сборник статей по материалам XV Международной научно-практической конференции «Общественные науки в современном мире: политология, социология, философия, история», – Москва: Интернаука, – 2018. № 9(11). – с. 54-57.

missiyasını güddükdə, neqativ attraksiya məqsədini izləyə bilər. Siyasi imicin formalaşdırılma məqsədlərini ümumiləşdirmiş olsaq, onun sosial təsirə malik, emosional sferaya yönəlmiş, fərdiləşmiş, cəmiyyətdə mövcud stereotiplərə uyğun gələn, pozitiv üzərində fokuslanmış, realistik və müvafiq, yəni daxilən ziddiyyətli olmayan bütöv bir obrazın yaradılmasına xidmət etdiyini deyə bilərik.

Sadaladığımız məqsədlərə nail olmaq üçün siyasi imic külli miqdarda funksiyaları icra edir. Bunlar arasında dəyər, texnoloji, mərkəzi və idarəetmə-sistem əmələgətirici, psixoloji müdafiə, sosial treninq, sosial-rəmzi tanınma, illüзор-kompensasiya, kommunikativ, nominativ, estetik, ünvan, ekzistensial, sosio-mədəni, identifikasiya, ideallaşdırma, qarşıqoyma, təşviqedici və tərbiyəvi funksiyaları sadalamaq olar. Elmi ədəbiyyatda adları çəkilən siyasi imicin funksiyalarının təsnifatında bir sıra oxşar cəhətlər və paralellər aşkar edilmişdir. Faktiki olaraq, müxtəlif adlar altında olsa da, eyni və ya oxşar funksiyalar haqqında bəhs edildiyinin şahidi oluruq.

Siyasi funksiyaların təhlili nəticəsində siyasi imicin nəcibləşdirici funksiyasını daxil etməyi təklif etdik. Siyasi imicin formanın məzmunu şərtləndirə biləcək qüvvəyə malik bir fenomen olduğunu, müasir auditoriyanın simpatiyasını qazanmaq uğrunda mübarizə aparan siyasi xadimlərin proses əsnasında hərtərəfli inkişaf edərək müsbət keyfiyyətlər qazanması, bunun yalnız onların özləri üçün deyil, yaxın ətrafı və onları əhatə edən geniş xalq kütlələri üçün faydalı olması qənaətinə gəldik.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu paraqrafda əldə olunmuş nəticələr iddiaçının “Dövlət qurumlarının və dövlət qulluqçusunun imici” adlı məqaləsində öz əksini tapmışdır²¹.

I fəslin **“Siyasi liderin imicinin təsnifatının sistemli politoloji təhlili”** adlı üçüncü fəslində siyasi aktorun imicinin müxtəlif təsnifat modelləri nəzərdən keçirilmişdir. Daxili və xarici imiclərin, müvafiq olaraq, vətəndaşlar və dünya ictimaiyyətini hədəf aldığı qeyd edildi. Hər ikisinin gözləntiləri və müxtəlif siyasi mədəniyyətə malik olduğunu nəzərə alıb, onlara ötürülən siyasi imicin xeyli fərqli olduğu təbiidir. F.Cefkinsin təsnifatı təkmilləşdirilərək, imicin subyektiv - real - ideal

²¹ Niftili, E.Q. Dövlət qurumlarının və dövlət qulluqçusunun imici // – Bakı: Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, – 2015. № 2, – s. 253-260.

növləri təklif edildi. Subyektiv imic siyasi subyektin özü barədə düşündüyü, real imic ictimaiyyətin onu qavrama tərzı və ideal imic isə siyasi aktorun nail olmaq istədiyi imicdir. Modeldən göründüyü kimi, bu növlər arasındakı yaxınlıq ilə siyasi aktorun uğurlu imici düz mütənasıbdır.

Kıfayət qədər geniş yayılmış siyasi imicin sosial rol (tipaj) yanaşması tədqiqatçılar üçün elmi və yaradıcılıq baxımından geniş imkanlar versə də, bu metoddan ehtiyatla istifadə etmək lazımdır. Çünki o, özündə reallığı təhrif etmək kimi ciddi risk ehtiva edir. Eyni zamanda, biz imicin sosial rol yanaşması kontekstində “varis” rolunu təklif etdik. Bu rol özündən əvvəlki liderin siyasi kursunun və ideologiyasının ardıcıl davamçılarna şamil edilir.

Burada, həmçinin, varisliyin cismani, siyasi və qarışıq formaları təklif edilmişdir. Cismani varislik daha çox monarxiya idarəetmə formasına malik dövlətlər üçün xarakterikdir. İstər konstitusional, istərsə də mütləq monarxiyalarda hakimiyyət irsi yolla valideyndən övlada və ya ən yaxın qohuma keçir və burada hakimiyyətin təkrar istehsal formasını məhz qohumluq əlaqələri təşkil edir. Varisliyin siyasi formasında sələf və xələf arasında qohumluq münasibətlərinin olması şərt deyil, burada xələf özündən əvvəlki liderin siyasi ideyalarının daşıyıcısı və davamçısı hesab olunur. Varisliyin qarışıq forması isə cismani və siyasi formaların sintezindən ibarətdir. Belə ki, varis özündən əvvəlki liderin birbaşa varisi olmaqla yanaşı, həm də onun siyasi ideyalarının ən qızğın müdafiəçisi olur. Bu forma varisliyin digər formaları arasında ən güclü və davamlı hesab oluna bilər. Belə ki, o özündə həm ailə dəyərlərini, həm də siyasi-ideoloji elementləri birləşdirir. Varisliyin bu növünün ən güclü cəhəti ənənə və məsuliyyət hissidir.

Dissertasiya işinin **“Siyasətin fərdi subyektinin imicinin formalaşdırılması və aktuallaşdırılması probleminin metodoloji aspektləri”** adlı II fəslinin **“Siyasi imicin komponentləri və onların təhlili metodologiyası”** adlı birinci paragrafında siyasətin fərdi subyektinin imicinin komponentləri nəzərdən keçirilmişdir. Əvvəla, uğurlu imicin bütün zəruri komponentləri bütöv olmalı, məsələn intellektual baxımdan güclü, lakin əxlaqi keyfiyyətləri müəmmalı olan imic yaxşı hesab edilə bilməz. Siyasi aktorun əlavə fəaliyyət sahələri imicin ən çevik komponentlərindən hesab olunur və burada *“Siyasət-*

çinin imici onun qeyri-siyasi simasıdır”²² ifadəsi tamamilə doğrudur. Siyasi aktorun sosial bağları, onun bioqrafiyası və ailəsi barədə məlumat hədəf auditoriyasını maraqlandıran mühüm məsələlərdəndir. Bu bağlar siyasətçiyə inam əmələ gətirir, mücərrəd insana inanmaq mümkün olmadığı üçün onun barəsində konkret və sosial məqbul informasiya inam elementinin gücləndirilməsinə xidmət edir. Eyni zamanda bu, dini baxışlara da aiddir. Siyasi liderin dini baxışları konkret olmalıdır, əks halda onun qeyri-müəyyən vəziyyətdə necə davranacağı bəlli deyil.

Siyasi aktorun fərdi imicinin ən vacib tərkib elementi vizual komponentdir. Sözügedən iddia insanların əksəriyyətinin vizual informasiyaya qarşı daha həssas olması ilə əlaqədardır. Bu səbəbdən imic-meykerlər imicin vizual komponentinə xüsusilə böyük önəm verirlər.

Siyasətçinin şəxsiyyəti onun imicinin əsası və özəyidir. İmic formalaşdırma əməliyyatları onun üzərində aparılır. Bu, ilkin əsas şərtidir. Elə xüsusiyyətlər var ki, onların formalaşdırılması, təlqin edilməsi mümkün deyil. Ümummilli lider Heydər Əliyevin vaxtilə söylədiyi bir kəlam bu həyat gerçəyini təsdiq edir: “Kim ki, biliyindən, bacarığından artıq iddialar edir o, həmişə məğlub olur”²³.

İkinci fəslin **“Gender aspektinin siyasi aktorun imicinin formalaşdırılmasında oynadığı rol”** adlı ikinci fəslində kişi liderlərin siyasi dominantlığı dövlətin mənşəyi haqqında patriarxal nəzəriyyə ilə izah edilmişdir. Burada “ata”nın ailədəki təbii hakimiyyəti sanki bütün dövlətə yayılaraq, geniş miqyas alır. Kişilərin hakimiyyət ambisiyaları onların gender rollarına uyğun gəldiyi halda, qadınların siyasi karyera qurmaq istəkləri birmənalı qarşılanmır. Bu, onların imiclərinin formalaşdırılmasına da təsir göstərir.

Müasir dövrdə qadınlar cəmiyyətin bütün sosial-iqtisadi sferalarında kişilərlə çiyin-çiyinə əməkdaşlıq edirlər. Baxmayaraq ki, siyasət ənənəvi olaraq kişilərin fəaliyyət sferası olmuşdur, burada da qadınların sayı durmadan artmaqdadır. Bununla belə, sosial

²² Почепцов, Г.Г. Имиджелогия / Г.Г.Почепцов. – Москва: Рефл-бук, – 2006. – с. 258.

²³ Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin üzvləri ilə görüşdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi. - 21 oktyabr 1996-cı il. URL: <https://lib.aliyevheritage.org/az/4520300.html>

psixologiya mühafizəkar xarakterə malik olduğu üçün qadınların siyasi sferada özünü realizə edə bilməsinin spesifik xüsusiyyətləri vardır. İmicmeykerlərin fikrincə, cəmiyyətdə hakimiyyət və səriştə kişilərlə assosiasiya olunduğu üçün siyasi karyera arzusunda olan qadınlar özlərində müəyyən kişi xarakteristikalarını ehtiva etməlidirlər. Siyasətçi qadın imicinin formalaşdırılması imicmeyker üçün çətin vəzifə hesab olunur. Onlar ziddiyyətli xarakterlə qarşılaşmış olurlar: bir tərəfdən o özündə sərt kişi xarakteri, digər tərəfdən zərif qadın cizgilərini birləşdirməlidir. Bu təzad siyasətçi qadının auditoriya tərəfindən qəbul edilməsini çətinləşdirir. O, həmişə özündə gözlənilməzlik effektini daşıyır.

Qeyd etmək lazımdır ki, iddiaçının bu mövzuda gəldiyi nəticələr onun “Lider qadınların siyasi imici və Azərbaycan qadınlarında nailiyyət motivi” adlı məqaləsində öz əksini tapmışdır²⁴.

Birinci xanım institutu kişi liderin obrazını gücləndirən və tamamlayan elementdir. Daha çox humanitar missiya ilə əlaqədar olan bu ictimai-siyasi rol böyük potensiala malikdir. Cəmiyyətdə gender bərabərliyi ideyasının aşılınması və qadınların sosial həyatda fəal rol oynaması ideyasını təbliğ edir. Birinci xanımın missiyası milli maraqların müdafiəsi, ölkənin müsbət obrazının gücləndirilməsi, xalq diplomatiyasının dəstəklənməsi, beynəlxalq siyasi münasibətlərdə humanitar aspektlərin gücləndirilməsindən ibarətdir.

İddiaçının birinci xanım institutu ilə əlaqədar elmi tədqiqatının nəticələri “Birinci xanım institutunun siyasi liderin imicinə təsiri” adlı məqaləsində dərc olunmuşdur²⁵.

Bu fəslin “**Siyasi imicin formalaşdırılması texnologiyaları**” adlı üçüncü paraqrafında informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı sayəsində siyasi sferanın məruz qaldığı dəyişikliklərdən bəhs olunur.

Siyasi imicin formalaşdırılmasında istifadə olunan əsas texnologiyalardan biri mövqeləndirmə və ya unikal siyasi təklifdir. Bu ideyanın əsasını siyasi liderin özünü müəyyən ideologiya, cərəyan,

²⁴ Niftili, E.Q. Lider qadınların siyasi imici və Azərbaycan qadınlarında nailiyyət motivi // – Bakı: Odlar Yurdu Universitetinin Elmi və Pedaqoji Xəbərlər Jurnalı, – 2019. № 52, – s. 194-200.

²⁵ Niftili, E.Q. Birinci xanım institutunun siyasi liderin imicinə təsiri // – Bakı: Sivilizasiya jurnalı, – 2014. № 4, – s. 182-190.

şəxs və ya hadisələrə yaxın biri kimi nümayiş etdirməsi, özünü nə ilə assosiasiya etməsi anlamına gəlir. Unikal siyasi təklif marketinqdən götürülərək, bazarda eyni adda çoxsaylı məhsulların olduğu şəraitdə alıcının nədən məhz müəyyən məhsula üstünlük verməsi fikrindən götürülmüşdür. Yəni siyasi liderləri digərlərindən üstün və fərqli edən tərəfləri seçicilər üçün qabardılmalıdır.

Siyasi imicin formalaşdırılması zamanı tez-tez manipulyasiya elementlərinə rast gəlinir. Bu, şüurlu şəkildə diqqətin bir obyektədən digərinə yönləndirilməsi texnikasıdır. Siyasi manipulyasiya - insanların müəyyən fəaliyyət və fəaliyyətsizliyinə nail olmaq üçün onların siyasi şüur və davranışlarına gizli təsir edərək öz maraqlarına zidd hərəkət etdirməkdir.

Digər mühüm metod mifləşdirmədir. Miflər hər bir xalqın ictimai şüurunda dərin kök salmışdır. İmicmeykerlər müəyyən siyasi liderin imicini xalqın təsəvvüründə dərin kök salmış qəhrəmanlıq obrazı ilə əlaqələndirərək, onu sadə, başadüşülən və təəssübkeşliyə layiq biri kimi təqdim edə bilirlər.

Emosionallaşdırma siyasi imicin formalaşdırılması zamanı ən aktiv istifadə olunan metoddur. Bu zaman insanların rasionallığına deyil, empatik və emosional cəhətlərinə müraciət edilir. Siyasətdə güclü fərdiləşmənin olduğunu, insanların bu və ya digər siyasi liderə üstünlük verdiyi zaman onun siyasi proqram, platforma və vədlərinə deyil, insani tərəfləri, cəlbədicilərin obrazı ilə seçicilərin rəğbətini qazanması ideyası əsas götürülür.

Neqativdən uzaqlaşma ideyası siyasətin hər zaman gələcəyə istiqamətlənmiş fəaliyyət sahəsi olması ilə əlaqədardır. Seçiciləri gələcək ilə əlaqədar daha parlaq obraz və təsəvvürlər ilə cəlb edə bilən siyasətçi digər namizədlərdən bir addım öndə olur.

İkinci fəslin **“KİV və sosial şəbəkələrin siyasi imicin aktuallaşdırılması prosesində rolu”** adlı dördüncü paragrafında ayrı-ayrı KİV kanallarının siyasətçilər qarşısında qoyduğu fərqli tələblərdən bəhs olunur. XX əsrdə əvvəlcə radionun siyasi ünsiyyət vasitəsi kimi istifadəsi siyasətçilərdən mükəmməl natiqlik, qısa müddətdən sonra televiziya yayımlarının aktual olması isə telegenik olmasını tələb etdi. Seçkilərin ayrılmaz tərkib hissəsi olan televiziya debatlarının keçirilməsi siyasəti vizual müstəviyə keçirdi. Hal-hazırda

populyarlığı günbəgün artan sosial media şəbəkələri isə siyasətçilərdən həm də qeyri-formal, hazırcavab və son dərəcə çevik olmağı tələb etdi. Sosial şəbəkələrdə göz qırpmında dəyişən sosial-siyasi şərait siyasətçilərə inanılmaz imkanlar verdiyi kimi, özündə böyük təhdidlər də ehtiva edir. O, siyasətçilərdən ictimaiyyətlə əlaqələr və imicmeykerliyin əsaslarını dərinədən bilməyi tələb edir.

İctimai rəy sorğusu imicmeykerlərə ictimai əhval-ruhiyyəni ölçmə imkanı verən müstəsna alətdir. Əhali ilə əks-əlaqənin son dərəcə mühüm rol oynadığı dövrdə ictimai rəyin tətbiqi gözləntilərə əsaslanan səmərəli siyasi imicin formalaşdırılması üçün geniş imkanlar verir. Haqqında bəhs olunan mühüm fenomenlərdən biri “sükut spirali”dir. İnsanların təcrid olunmaq qorxusu qarşısında xəyali çoxluğa uymaq tendensiyasından yararlanan KİV çoxluq effektini simulyasiya edərək, cəmiyyəti istədikləri istiqamətə yönləndirmək qabiliyyətinə malikdir. Bu texnologiyadan müəyyən siyasi imicin yeridilməsi zamanı da istifadə oluna bilər.

İmicmeykerlərin fikrincə, hakimiyyətdə olan siyasi lider müxalifət liderinə nisbətən üstünlüyə malikdir. Belə ki, onun fəaliyyəti daim KİV-də işıqlandırılır, eyni zamanda onun hakimiyyəti dövründə xüsusi fəlakət baş verməyibsə, əhalidə onun səriştəliliyi barədə fikir formalaşdığı halda, müxalifət lideri barədə bunu demək olmaz. Bu səbəbdən müxalifət liderləri vəd verərkən daha cəsarətli və səxavətli olurlar. Çünki əhali onların nəyə qadir olduğu barədə məlumatsızdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu paraqrafta əldə olunmuş nəticələr iddiaçının “KİV-in siyasi imicin formalaşmasında oynadığı rol” və “KİV və sosial şəbəkələrin siyasi imicin aktuallaşdırılması prosesində oynadığı rol” adlı məqalələrində dərc olunmuşdur²⁶.

Dissertasiyanın üçüncü fəslı **“1993-cü ildən etibarən Azərbaycan Prezidentləri və Birinci vitse-prezidentinin siyasi imicinin politoloji təhlili”** adlanır və o, üç paraqraftan ibarətdir.

²⁶ Нифтили, Э.Г. Роль СМИ в формировании политического имиджа // Hileyu: Scientific Bulletin. – Kyiv : Publishing house «Hileyu», – 2019. – Volume 142 (№ 3). Part 3. Political Sciences. – p. 84-87. Niftili, E.Q. KİV və sosial şəbəkələrin siyasi imicin aktuallaşdırılması prosesində oynadığı rol // Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi. – Bakı: Aspoliqraf, – 2020, – s. 213-223.

Bu fəslin “**Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi imic xüsusiyyətləri**” adlı birinci paraqrafında ölkə üçün çətin dövrdə xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıtmış, müasir Azərbaycan dövlətinin xilaskarı və banisi, Ümummilli lideri Heydər Əliyevin siyasi imicində təzahür olunan siyasi obrazının xüsusiyyətləri, onun müdrikcəsinə reallaşdırdığı daxili və xarici siyasət prizmasından açılib göstərilir. Burada Ulu öndər Heydər Əliyevə xalqın etimadının ilk növbədə güclü inama əsaslandığı göstərilir, onun siyasi portreti siyasi aktorun imicinin komponentləri kontekstində təsvir edilir, onun hər zaman milli dəyərlərin, o cümlədən ailə və dini dəyərlərin qorunub saxlanılması və inkişafına böyük əhəmiyyət verdiyi göstərilir.

Vurgulanır ki, həyatı boyu görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev müxtəlif tarixi epoxalarda aparıcı rollar oynamağa müvəffəq olmuşdu. O, parlaq şəxsi keyfiyyətlərə malik olub, hələ Sovet dövründə Azərbaycanın və Azərbaycan xalqının imicinin yüksəldilməsində böyük işlər görmüşdü. Heydər Əliyev müstəqilliyin ilk illərində səriştəsiz rəhbərliyin nəticəsində yaranmış böhran dövründə hakimiyyətə qayıtmış və məharətlə ölkəni bu ağır tənəzzüldən çıxararaq, I Qarabağ müharibəsində atəşkəsə nail olmuş, əsas diqqətini iqtisadi dirçəlişə və əhalinin rifahının yüksəldilməsinə yönəlmişdir.

Heydər Əliyev ictimaiyyətlə əlaqələri məharətlə qura bilmişdir. Bunun səbəbi isə onun xalqın içərisindən çıxmış sadə bir insan olması və xalqın qayğı və duyğularının heç vaxt onun üçün yad və anlaşılmaz olmamasında idi. Bu baxımdan Ulu öndərin gənclərə böyük qayğı və sevgi ilə yanaşmasını, ölkəmizin inkişafında gənclərin roluna xüsusi əhəmiyyət verməsini qeyd etmək lazımdır. O hesab edirdi ki, hər bir Azərbaycan gənci hər şeydən əvvəl müstəqil ölkəmizin bu günü və gələcəyi barədə düşünməlidir. Bundan çıxış edərək, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında ardıcıl dövlət gənclər siyasəti həyata keçirilməyə başladı, onun təşəbbüsü ilə Gənclər günü təsis edildi. Gənclərin ölkənin həyatında fəal iştirakının təmin edilməsi məqsədilə 1994-cü ildə prezident fəramamına əsasən Gənclər və İdman Nazirliyi yaradıldı.

Heydər Əliyevin siyasi obrazı Azərbaycan dövlətçilik şüurunun, bütöv bir idarəçilik məktəbinin, Yeni Azərbaycan Partiyasının, hakimiyyətdə olan komandanın, daha geniş götürdükdə isə, müasir

Azərbaycan ictimai-siyasi fikrinin davamlı keyfiyyətlərini özündə əks etdirir.

Effektiv və qeyri-adi şəxsi keyfiyyətlərə malik, emosional rəngarəng və eyni zamanda balanslaşdırılmış hərəkətlərin məcmusu onun siyasi imicinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilərək, elin atası, xalqın müdafiəçisi, xilaskar və Ümummilli lider obrazını əmələ gətirmişdi. Hündürboy, yaraşılıq, general qamətli, amiranə səs və səlis diksiyaya malik, iti baxışlı, hazırcavab, yorulmaq bilməyən əzmkarlıq, parlaq xarizma Ümummilli liderin milli qürur və iftixar hissi ilə dolu “Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam” devizi azərbaycançılıq ideyasının əsasını təşkil etdi. Ulu öndərin həyata keçirdiyi siyasi kurs nəticəsində müstəqil Azərbaycan dövləti bütün sahələrdə uğurla inkişaf etməklə, özünün beynəlxalq mövqeyini gücləndirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, iddiaçının “Heydər Əliyevin siyasi imici” adlı tezisi “Heydər Əliyevin dövlətçilik irsi və müstəqil Azərbaycanın inkişaf modeli” adlı konfrans materiallarında dərc olunmuşdur²⁷.

Sözgedən fəslin **“XXI əsr siyasətçisi kimi İlham Əliyevin siyasi imicinin əlamətdar xüsusiyyətləri”** adlı ikinci paraqrafında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin siyasi imici xalqı tərəfindən sevilən, onun dəstəyinə arxalanan, eləcə də beynəlxalq səviyyədə böyük nüfuzə malik lider olaraq səciyyələndirilir, Prezident, Ali Baş Komandan və dünya azərbaycanlılarının lideri kimi xüsusiyyətləri açılib göstərilir. Vurgulanır ki, İlham Əliyev siyasətə aid praktiki bilikləri dövrünün ən görkəmli siyasi xadimi olmuş Ümummilli lider Heydər Əliyevin təcrübəsindən bilavasitə müşahidə edərək bəhrələnmək kimi böyük üstünlüyə malik idi. Heydər Əliyev oğlunu özünün “siyasi varisi” elan etmişdir. İlham Əliyev də çıxışlarında dəfələrlə qeyd etmişdir ki, o, Ümummilli lider Heydər Əliyev ideyalarının davamçısıdır.

Prezident İlham Əliyevin siyasi imicinin nüvəsini Heydər Əliyevin xatirəsi qarşısındakı ehtiram və ona yüksək etimad göstərmiş

²⁷ Niftili, E.Q. Heydər Əliyevin siyasi imici // “Heydər Əliyevin dövlətçilik irsi və müstəqil Azərbaycanın inkişaf modeli” mövzusunda doktorant və dissertantların elmi konfransının materialları. – Bakı: Mütərcim, – 2012, – s. 3-8.

xalq qarşısındakı məsuliyyət hissi təşkil edir. Ulu öndər Heydər Əliyevin layiqli siyasi varisi olmaqla onun başladığı yolun uğurla davam etdirilməsi və mövcud imkanların dövlətin və xalqın mənafeyi üçün istifadə edilməsi İlham Əliyevin əsas dəyər oriyentirləridir. Ümummilli lider Heydər Əliyev İlham Əliyevə etimadının tam olmasını belə ifadə etmişdir: *“O, yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar bir şəxsdir”*²⁸.

Qeyd edilir ki, hakimiyyətinin ilk illərində İlham Əliyevin siyasi imici layiqli davamçı və siyasi sabitliyin qarantı kimi qəbul edilirdi. Bu gün artıq Azərbaycan özünü beynəlxalq arenada etibarlı tərəfdaş kimi tanıtdığı, öz daxili və xarici siyasət məsələlərini böyük nailiyyətlərlə müstəqil həll etdiyi və beynəlxalq münasibətlərin nüfuzlu aktoruna çevrildiyi dövrdə Prezident İlham Əliyevin imici ictimai şüurda və beynəlxalq aləmdə XXI əsrin güclü və mütərəqqi lideri kimi bərqərar oldu. Xalqına sevgisi, ona xidmət etmək amalı, məsələlərin həllinə prinsipial və qətiyyətli yanaşma tərzii, sarsılmaz iradəsi, tükənməz enerjisi, yüksək nətiqlik qabiliyyəti, yeni idarəçilik modelini ortaya qoyması, peşəkar diplomat məharəti, innovativ idarəetmə üslubu bu imici aktuallaşdıran mühüm xüsusiyyətlərdir. Hakimiyyətə gələrkən hər bir azərbaycanlının Prezidenti olacağına söz vermiş İlham Əliyevin Azərbaycanda aparılan bütün yenidənqurma və quruculuq işlərində şəxsi dəst-xətti aşkar görünməkdədir.

Gənclərin milli ruhda tərbiyə olunmasına, onların hərtərəfli inkişafına böyük əhəmiyyət verən və qayğı göstərən Prezident İlham Əliyev Ulu öndərin gənclər siyasətini böyük uğurla davam etdirir. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, Azərbaycan gəncliyi dövlət başçısının bütün çağırışlarına sevgiyə cavab verir. Vətən müharibəsində ordunun Ali Baş Komandan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında işğal olunmuş torpaqları geri qaytarması bir daha bunu sübut etdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin vaxtilə İlham Əliyev barədə dediyi *“Ona özüm qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm”*

²⁸ Əliyev, H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: [46 cilddə] / H.Əliyev. – Bakı: Azər nəşr, – c. 46. – 2013. – s. 182.

sözləri²⁹ Müzəffər Ali Baş Komandan Prezident İlham Əliyevin II Qarabağ müharibəsindəki parlaq qələbəsindən sonra ikinci nəfəs qazandı. Prezident İlham Əliyevin *“Mən bu gün Ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim, onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim. Şuşanı azad etdik! Bu, böyük qələbədir! Bu gün şəhidlərimizin, Ulu öndərin ruhu şaddır!”*³⁰ sözləri bir daha sübut etdi ki, torpaqları azad etmək ona Ümummilli lider tərəfindən həvalə edilmiş missiya idi.

Beləliklə, milli maraqları qətiyyətlə müdafiə edən Prezident İlham Əliyevin siyasi imicini gücləndirən ən mühüm amillərdən biri onun II Qarabağ müharibəsindəki parlaq qələbəsidir. Cəmi 44 gün davam edən Vətən müharibəsi Prezident İlham Əliyevin irsinə çevrilərək Azərbaycan xalqına tarixi ədalət və dünya ictimaiyyəti arasında qalib xalq imicini qazandırdı. Hal-hazırda Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü daxili siyasətin mühüm tərkib hissəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa edilməsi və I Qarabağ müharibəsi dövründə doğma torpaqlarından didərgin düşmüş vətəndaşların geri qaytarılması məsələsi durur. Prezident İlham Əliyev Böyük Qayıdışın təməlini qoyaraq, ilk növbədə, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yol-nəqliyyat və enerji infrastrukturunun bərpasına başladı, çox qısa zamanda Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı istismara verildi, Zəngilanda ikinci hava limanının təməli qoyuldu.³¹ Həmçinin, Prezident İlham Əliyev Zəngilan rayonunun üç kəndində “ağıllı” kənd layihəsinə, Zəngilan məscidinin bərpasına göstəriş verdi.³²

Üçüncü fəslin **“Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın siyasətçi qadın imici”** adlı son paragrafında Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti və birinci xanımı, fəaliyyəti Azərbaycanın qüdrətinin daha da yüksəlməsinə yönələn Mehriban Əliyevanın müsbət imici və

²⁹ H. Əliyev. Azərbaycan xalqına müraciət: [Elektron resurs]. – 2003, 1 oktyabr. URL: <https://lib.aliyevheritage.org/az/6077283.html>

³⁰ İlham Əliyev: "Xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim": [Elektron resurs]. – 2020, 8 noyabr. URL: <https://report.az/qarabag/ilham-eliyev-xosbext-adamam-ki-ata-vesiyyetini-yerine-yetirdim/>

³¹ Füzuli Hava Limanına ilk dəfə sərnişin və yük təyyarələri eniş edib: [Elektron resurs]. 5 sentyabr, 2021. URL: <https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-58453911>

³² Qurbanlı, R. İlham Əliyev “Böyük Qayıdış”ın təməlini qoydu // “Azərbaycan” qəzeti. 29 aprel, 2021.

daha da artan nüfuzunu təsdiq edən siyasi portreti ətraflı təqdim edilir. Qeyd edilir ki, hal-hazırda Azərbaycanda və xaricdə Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti Azərbaycanın qüdrətinin daha da yüksəlməsinə yönələn kifayət qədər nüfuzlu siyasi fiqurdur. O, ölkənin mədəniyyət, səhiyyə, təhsil, idman kimi sahələrinin inkişafında mühüm rol oynayaraq, bir çox mühüm layihələrin təşəbbüskarı rolunda çıxış edir. Azərbaycanda birinci xanım institutunun formalaşması məhz Mehriban Əliyevanın şəxsi keyfiyyətləri və fəal həyat mövqeyi tutması ilə əlaqədardır.

Vurğulanır ki, Mehriban Əliyevanın siyasi imicinin əsasında humanizm uğrunda qlobal mübarizə və xeyriyyəçilik missiyası dayanır. Həmçinin, ölkədə və dünyada mədəniyyət və incəsənət hamisi kimi tanınan Mehriban Əliyeva onların vasitəsilə cəmiyyətlərin konsensus və harmoniyaya nail ola biləcəyinə sidq ürəkdən inanır və bu üzdən multikulturalizm və tolerantlığın geniş təbliği ilə məşğul olur.

Mehriban Əliyevanın siyasi karyerası Azərbaycanda qadınların nailiyyət motivinin yüksəlişi üçün əsl stimül olmuş, onun zərif cinsin nümayəndələri üçün son dərəcə müsbət rol-modeli oynadığını, gender münasibətlərinin yaxşılaşdırılması üçün əsl katalizator rolu oynadığını söyləyə bilərik. Onun uğurlu misalı minlərlə Azərbaycan qadını daha fəal həyat mövqeyi tutmağa, istər şəxsi həyatda, istərsə də karyerada uğurlu olmağa sövq edir. Ondən ilhamlanan gənc qızlar təhsilə, işə meyil etməklə bərabər, ailə dəyərlərinin aliliyini unutmur, daim bu iki sfera arasında balansı gözləməyə çalışırlar. Həmçinin, Mehriban Əliyeva qadının ictimaiyyətdə oynadığı dinamik rol baxımından son dərəcə uğurlu nümunədir. Onun təbiətin mühafizəsi, mədəniyyətin təbliği, qlobal miqyaslı idman yarışlarının təşkilatçısı kimi Azərbaycanda başladığı könüllülük hərəkatı gənc nəsildə sosial məsuliyyət hissənin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdı.

Amalı insanlığa xidmət olan Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti beynəlxalq xarakter daşıyır. Heydər Əliyev fondunun prezidenti kimi Azərbaycanın beynəlxalq imicinin yüksəldilməsi, milli mədəniyyətimizin tanıtılması istiqamətində böyük işlər görür, Qarabağın tarixi, Ermənistanın Azərbaycana qarşı 30 il davam edən təcavüzü, Xocalı soyqırımını barədə dünya ictimaiyyətinin

məlumatlandırılması, doğma yurdlarından didərgin salınan soydaşlarımızın hüquqlarının beynəlxalq müstəvidə qorunması ilə bağlı yorulmaz fəaliyyət göstərir. Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi altında Heydər Əliyev Fondu tərəfindən işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə mədəni və dini abidələrin bərpa edilməsinə dair mühüm layihələr həyata keçirilir, mədəni ənənələrimiz bərpa olunur, Qarabağın dirçəldilməsinə dəyərli töhfə və dəstək verilir.

Dissertasiyanın **“Nəticə”** hissəsində elmi araşdırmaya yekun vurulur, ümumiləşdirmələr əsasında nəzəri və praktiki xarakterli tövsiyələr irəli sürülür. İddiaçı belə qənaətə gəlmişdir ki, müasir dövrdə mütəşəkkil siyasi imicin formalaşdırılması hər bir dövlətin qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biridir və bu dövlət-vətəndaş münasibətlərinin sağlam zəmin əsasında qurulmasına və möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Dissertasiyanın əsas nəticələrini əks etdirən nəşr olunmuş elmi əsərlər:

1. Heydər Əliyevin siyasi imici // “Heydər Əliyevin dövlətçilik irsi və müstəqil Azərbaycanın inkişaf modeli” mövzusunda doktorant və dissertantların elmi konfransının materialları. – Bakı: Mütərcim, – 2012, – s. 3-8.
2. Ölkənin imic problemi // “Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan Respublikasının banisidir” mövzusunda doktorant və dissertantların elmi konfransının materialları. – Bakı: Mütərcim, – 2013, – s. 90-97.
3. Birinci xanım institutunun siyasi liderin imicinə təsiri // – Bakı: Sivilizasiya jurnalı, – 2014. № 4, – s. 182-190.
4. Dövlət qurumlarının və dövlət qulluqçusunun imici // – Bakı: Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, – 2015. № 2, – s. 253-260.
5. Siyasi imic anlayışının tarixi təkamülü // – Bakı: Sivilizasiya jurnalı, – 2018. № 4, – s. 78-84.
6. Интерпретация имиджа политического актора // Сборник статей по материалам XV Международной научно-практической конференции «Общественные науки в современном мире: политология, социология, философия, история», – Москва: Интернаука, – 2018. № 9(11). – с. 54-57.
7. Роль СМИ в формировании политического имиджа // Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : Publishing house «Hileya», – 2019. – Volume 142 (№ 3). Part 3. Political Sciences. – p. 84-87.
8. Lider qadınların siyasi imici və Azərbaycan qadınlarında nailiyyət motivi // – Bakı: Odlar Yurdu Universitetinin Elmi və Pedaqoji Xəbərlər Jurnalı, – 2019. № 52, – s. 194-200.
9. KİV və sosial şəbəkələrin siyasi imicin aktualaşdırılması prosesində oynadığı rol // Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi. – Bakı: Aspoliqraf, – 2020, – s. 213-223.

Dissertasiyanın müdafiəsi “15” mart 2022-ci il saat 14:00-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası nəzdində fəaliyyət göstərən FD.2.30 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1001, Bakı şəhəri, Lermontov küçəsi, 74.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Dissertasiya və avtoreferatın elektron versiyaları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat “12” fevral 2022-ci il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 11.02.2022
Kağızın formatı: A5
Həcmi: 42388
Tiraj: 80